

Rozwój szkolnictwa wyższego i nauki - osiągnięcia

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Ustawa z dnia 15 marca 1933 r., o szkołach akademickich*, dostępny w internecie: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19330290247/O/D19330247.pdf>.
- Cytat za: T. Kotarbiński, *Medytacje o życiu godziwym*, Warszawa 1986, s. 98.
- Cytat za: W. Witwicki, *Psychologia*, t. 1, Warszawa 1962, str. 380-381.
- Źródło: K. Popiński, *System szkolnictwa wyższego w II Rzeczypospolitej i jego wpływ na funkcjonowanie uczelni polskich po 1945*, s. 30, dostępny w internecie: https://dbc.wroc.pl/Content/72305/Popinski_System_szkolnictwa_wyzszego.pdf.

- Cytat za: David Lloyd George, *Wspomnienia wojenne*, 1933 r., tekst dostępny online [w:] polona.pl.
- Źródło: *Oświadczenie kanclerza Rzeszy, Theobalda Bethmanna-Hollwega, złożone w sejmie Rzeszy, w sprawie pogwałcenia przez Niemcy neutralności Luksemburga i Belgii, z 4 VIII 1914 r.*, [w:] *Wiek XX w źródłach*, oprac. S.B. Lenard, M. Sobańska-Bondaruk, Warszawa 1998, s. 22.

Rozwój szkolnictwa wyższego i nauki - osiągnięcia

Uczniowie szkoły powszechnej w Czerwonym Krzyżu na Suwalszczyźnie przed budynkiem szkolnym, 1933 rok.

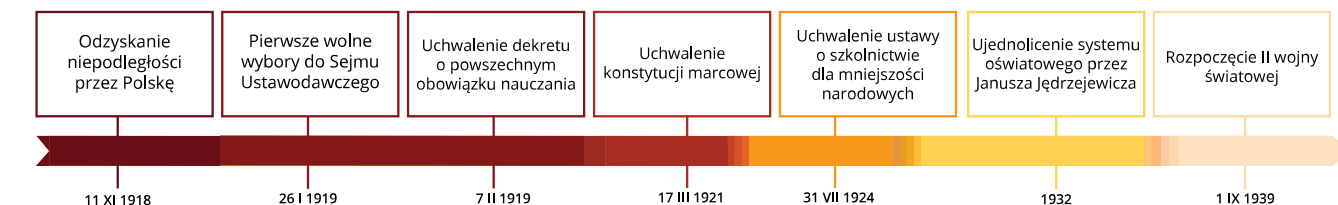
Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, domena publiczna.

II Rzeczpospolita mogła poszczycić się wybitnymi naukowcami o światowej renomie. Pierwszy prezydent, zamordowany w zamachu Gabriel Narutowicz, przez 30 lat pracował w Szwajcarii. Stworzył tam system elektrowni wodnych, które już na początku XX wieku praktycznie uniezależniły ten kraj od węgla. W wolnej Polsce Narutowicz, nim został prezydentem, kierował z wielkimi sukcesami ministerstwem robót publicznych. On i inni naukowcy zaangażowani w odbudowę państwa musieli zmagać się gigantycznymi problemami wynikającymi z zapóźnienia cywilizacyjnego jeszcze z czasów Rzeczpospolitej szlacheckiej i powszechnej biedy okresu zaborów.

Polskie odkrycia i wynalazki nie zawsze przekładały się na wzrost poziomu zamożności całego kraju, a z wiedzy naszych naukowców korzystali inni. Matematycy ze szkoły lwowskiej przysłużyli się przy konstrukcji amerykańskiej bomby atomowej. Polacy w czasie drugiej wojny światowej byli też autorami takich wynalazków, jak ręczny wykrywacz min i walkie talkie. Sukcesy nauki dwudziestolecia międzywojennego nie zmieniały jednak faktu, że społeczeństwo II Rzeczpospolitej było w większości niewykształcone.

W 1918 r. na Polesiu, na ziemiach dawnego zaboru rosyjskiego, wśród ludności powyżej 10. roku życia było 71 proc. analfabetów. Średnia analfabetyzmu dorosłych w Polsce wynosiła 33 proc. Aż 92 proc. szkół było jednoklasowymi szkołami elementarnymi, jedyne 2 proc. stanowiły szkoły siedmioklasowe. Około 94 proc. szkół nie miało odpowiednich budynków

i brakowało w nich nauczycieli. Wśród nauczycieli tylko 30 proc. miało ukończone seminaria nauczycielskie. W pierwszym roku po odzyskaniu niepodległości do szkół chodziło jedyne 45 proc. dzieci.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Scharakteryzujesz system szkolnictwa w II Rzeczypospolitej i wyjaśnisz, dlaczego wymagał on naprawy.
- Porównasz szkolnictwo wyższe w Polsce w okresie międzywojennym ze współczesnym.
- Przedstawisz najważniejsze polskie osiągnięcia naukowe w dwudziestoleciu międzywojennym.

Przeczytaj

System oświatowy II Rzeczypospolitej

W II Rzeczypospolitej początkowo obowiązywał 7-letni obowiązek szkolny w zakresie [szkoły powszechnej](#). Nauka w gimnazjum trwała osiem lat: trzy lata gimnazjum niższego i pięć lat gimnazjum wyższego. Systemy edukacji na poziomie podstawowym i średnim nie były spójne. Teoretycznie uczeń po czwartej klasie szkoły powszechnej mógł kontynuować naukę w gimnazjum niższym, musiał jednak zdać egzamin wstępny, którego zakres wykraczał poza program nauczania w szkole powszechnej. Dlatego przy gimnazjach tworzone były klasy przedwstępne przygotowujące do egzaminu.

Istniały trzy typy gimnazjów: humanistyczne, matematyczno-przyrodnicze i klasyczne z greką i łaciną. Gimnazjum wyższe kończyło się egzaminem maturalnym, który był podstawą przyjęcia na studia bez egzaminu wstępnego. Szkolnictwo państwowe na poziomie średnim i wyższym było płatne.

Uczeń i uczennica gimnazjum ubrani w nowe mundurki podczas lektury, 1933 rok. Wyjaśnij, dlaczego uczniowie gimnazjum nosili mundurki.

Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, domena publiczna.

W 1932 r. przeprowadzono reformę edukacji, która scaliła system szkół podstawowych z ponadpodstawowymi. Szkoła podstawowa trwała siedem lat, ale jeśli uczeń chciał kształcić się dalej, zdawał do gimnazjum już po sześciu latach. Szkoła średnia dzieliła się odtąd na 4-letnie gimnazjum i 2-letnie liceum, po którym zdawano egzamin maturalny. Do systemu szkolnego włączono szkolnictwo zawodowe, tworząc gimnazja i licea zawodowe.

Oprócz szkolnictwa państwowego istniało prywatne. Gimnazja prywatne nie miały jednak prawa wydawania państwowej matury, dlatego gdy urządzano w nich egzaminy, zapraszano na nie wizytatora z kuratorium oświaty. Szkolnictwo mniejszości narodowych w ich językach w większości było prywatne, działały też towarzystwa oświatowo-kulturalne skupiające członków tych narodowości.

Szkoły wyższe

Odzyskanie niepodległości pozwoliło na rozwój szkolnictwa wyższego. W latach 1919–1923 powstało wiele nowych uczelni: Katolicki Uniwersytet Lubelski, Uniwersytet Poznański, Uniwersytet Wileński, Akademia Górnicza w Krakowie, Państwowy Instytut Dentystyczny i Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie. Wcześniej w tym ostatnim mieście istniały już: Politechnika i Uniwersytet Warszawski, Wyższa Szkoła Handlowa, a także Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, natomiast w Krakowie Uniwersytet Jagielloński, zaś we Lwowie politechnika oraz uniwersytet.

Katolicki Uniwersytet Lubelski w okresie II Rzeczypospolitej.

Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, domena publiczna.

Status szkół akademickich miały w dwudziestoleciu międzywojennym zarówno szkoły państwowe, jak i prywatne. Wśród tych pierwszych było pięć uniwersytetów (w Krakowie, Lwowie, Poznaniu, Warszawie i Wilnie), dwie politechniki (w Warszawie i we Lwowie), a także Akademia Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie i Akademia Górnicza w Krakowie. Natomiast wśród uczelni prywatnych statusem wyższej uczelni objęto Akademię Sztuk Pięknych w Krakowie, Katolicki Uniwersytet Lubelski i dwie uczelnie warszawskie: Wolną Wszechnicę Polską oraz

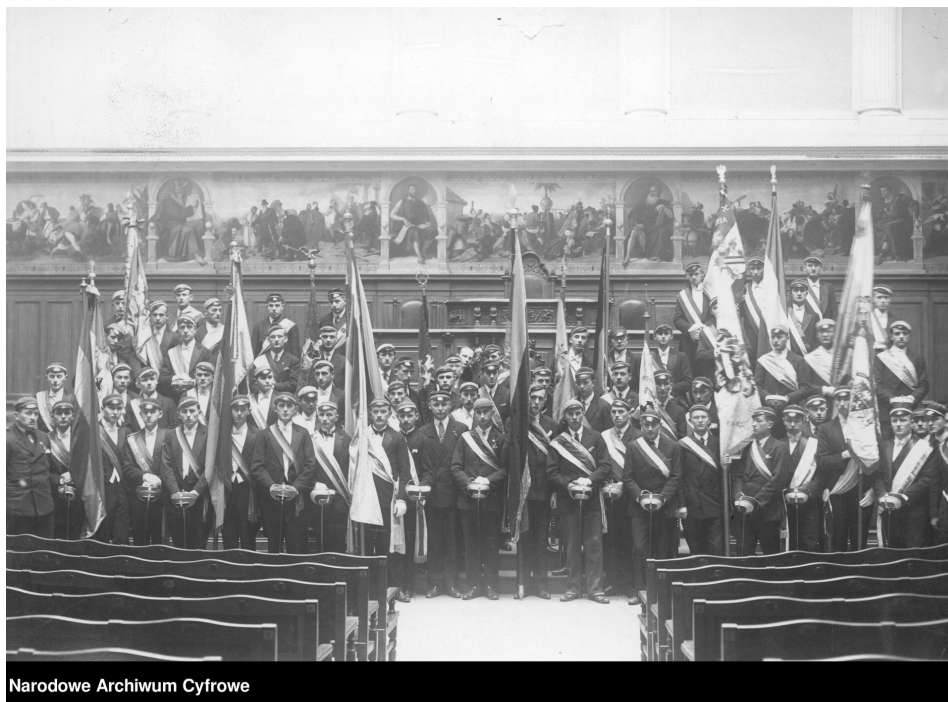
Wyższą Szkołę Handlową (od 1933 r. funkcjonującą jako Szkoła Główna Handlowa). W 1938 r. w Polsce było 28 uczelni wyższych.

Podstawowe dane dotyczące szkolnictwa wyższego w okresie międzywojennym

Rok	1922/23	1926/27	1932/33	1936/37	1938/39
Uczelnie	17	19	24	24	28
Studenci	38 019	40 734	51 770	48 024	49 534

Za: K. Popiński, *System szkolnictwa wyższego w II Rzeczypospolitej i jego wpływ na funkcjonowanie uczelni polskich po 1945*, Społeczeństwo i ekonomia, 1(9), 2018, s. 31.

Funkcjonowało też wiele wyższych szkół zawodowych, np. szkoła inżynierska im. Wawelberga i Rotwanda w Warszawie, Państwowa Szkoła Techniczna w Wilnie, Wyższe Szkoły Pedagogiczne nazywane pedagogiami – m.in. w Katowicach, Krakowie i Kielcach. Istniał też system szkolnictwa wojskowego na poziomie średnim i wyższym. W okresie dwudziestolecia międzywojennego rozwijała się również teoretyczna i praktyczna oświata osób dorosłych (polska szkoła pedagogiki społecznej Heleny Radlińskiej), stawiano duży nacisk na profesjonalne kształcenie kadry nauczycielskiej w tej dziedzinie.

Uczestnicy zjazdu w auli Uniwersytetu Lwowskiego. Zwróć uwagę na widoczne pocztu sztandarowe korporacji studenckich. Te stowarzyszenia zrzeszające polskich studentów i absolwentów uczelni istniały także w okresie zaborów, ale rozwijały się szczególnie dynamicznie w czasie II RP, gdy istotną rolę odgrywał postulat służby młodemu państwu polskiemu i narodowi. Wyjaśnij, jaką rolę pełniły te korporacje w okresie, gdy Polska była pod zaborami.

Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, domena publiczna.

W II Rzeczypospolitej studia były elitarne. Brak pieniędzy w budżecie państwa ograniczał liczbę stypendiów, co w znacznym stopniu zamykało drogę do studiowania młodzieży wiejskiej i robotniczej. Liczba studentów nie przekraczała do 1939 r. 50 tys. osób w danym roku szkolnym. Wśród nich 20 proc. stanowiły kobiety, które od 1919 r. miały prawo kształcenia się na wszystkich kierunkach studiów wyższych.

Sposobem na zaspokajanie potrzeb edukacyjnych oraz kulturalnych były uniwersytety ludowe wzorowane na podobnych prowadzonych wówczas w Danii. Tego typu placówki w Polsce organizowały trwające kilka miesięcy kursy internatowe, a ich uczestnicy nie tylko zapoznawali się z szerokim zakresem zagadnień społecznych związanych z rozwojem wsi, ale także mogli rozwijać swoją ogólną wiedzę o kulturze, regionie oraz kraju. Młodzi ludzie uzupełniali w ten sposób braki we własnym wykształceniu, a jednocześnie stykali się ze środowiskiem i pedagogami, którzy starali się wychowywać ich na świadomych obywateli i osoby aktywne społecznie.

Na początku dwudziestolecia międzywojennego uczelnie wyższe miały swoje organy władzy i swobodę w wyborze sposobu nauczania oraz swobodę kształtowania grona nauczycielskiego. W dniu 15 marca 1933 r. weszła w życie ustawa autorstwa Janusza Jędrzejewicza, która ograniczyła autonomię szkół wyższych, podporządkowując je [Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego](#). Państwo mogło od tej pory reorganizować wydziały, rozwiązywać i tworzyć nowe katedry, przenosić profesorów w stan spoczynku, zatwierdzać wyniki wyborów na uczelniach. Samorząd akademicki utracił swoje kompetencje na rzecz silniejszej władzy rektora i administracji uczelnianej. Wprowadzono zakaz tworzenia organizacji politycznych w obrębie uczelni. Ustawa spowodowała natychmiastowe zmiany personalne oraz w organizacji katedr, jak również liczne ingerencje państwa w strukturę uczelni wyższych.

Osiągnięcia naukowe II RP

Polskiemu szkolnictwu wyższemu przyszło nadrabiać w dwudziestoleciu międzywojennym opóźnienia będące wynikiem dziedzictwa rozbiorów i polityki zaborców, starających się przez dekady ograniczyć rozwój polskiego szkolnictwa i nauki. W odrodzonym państwie, mimo problemów finansowych oraz konieczności przebudowy ustroju szkolnego i odtworzenia bazy naukowej, naukowcy dosyć szybko dołączyli do światowego grona cenionych badaczy.

W okresie międzywojennym polscy matematycy stworzyli dwie słynne szkoły matematyczne – w Warszawie i we Lwowie. W Warszawie pracowali: Wacław Sierpiński, Zygmunt Janiszewski i Stefan Mazurkiewicz, a we Lwowie: Hugo Steinhaus i Stefan Banach. Obie szkoły miały wybitne osiągnięcia naukowe. Źródłem tego sukcesu było wpisanie się szkół w nowe trendy w matematyce i założenie specjalistycznych czasopism – *Fundamenta Mathematicae* oraz *Studia Mathematica*. Oba czasopisma odniosły międzynarodowy sukces

i zostały uznane przez społeczność matematyków za prestiżowe miejsca do prezentacji wyników własnych badań.

Fundamenta Mathematicae stały się jednym z najważniejszych na świecie periodyków poświęconych teorii mnogości, a *Studia Mathematica* – analizie funkcjonalnej. Czasopisma budowały renomę polskiej szkoły matematycznej, a jej przedstawiciele byli zapraszani przez zagraniczne uczelnie na cykle wykładów. Coraz więcej uczonych i stypendystów przyjeżdżało też do Warszawy i Lwowa, by wygłaszać wykłady i uczestniczyć w konferencjach.

Ważnym ośrodkiem matematycznym był również Poznań, skąd pochodzili pracownicy Biura Szyfrów Sztabu Głównego: Marian Rejewski, Jerzy Różycki i Henryk Zygalski. W 1932 r. Rejewski odczytał szyfry nadawane przez *Enigmę* – niemiecką maszynę szyfrującą, wykorzystywaną do celów wojskowych, czego nie potrafiły dokonać służby innych państw. Po wybuchu wojny z wiedzy polskich kryptologów korzystano we Francji, a następnie w Wielkiej Brytanii, przechwytyując wiele informacji niemieckiego dowództwa, a pod koniec wojny – niemal wszystkie.

Niemiecka maszyna szyfrująca Enigma, wykorzystywana do celów wojskowych. Widoczna łącznica kablowa, klawiatura, panel z lampkami i wystające przez pokrywę trzy karbowane pierścienie wirników. W 1932 roku polscy kryptolodzy, Marian Rejewski, Jerzy Różycki i Henryk Zygalski, odczytali szyfry nadawane przez Enigmę. Po wybuchu wojny z osiągnięć Polaków korzystano we Francji, a następnie w Wielkiej Brytanii, przechwytyując wiele informacji niemieckiego dowództwa.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Poza naukami ścisłymi w II Rzeczypospolitej rozwijały się również humanistyka i geografia. Wybitnymi przedstawicielami tych gałęzi wiedzy byli m.in. Władysław Tatarkiewicz, którego *Historia filozofii* do dziś jest wykorzystywana na polskich uczelniach, oraz socjolog

Witold Znaniecki czy Eugeniusz Romer – słynny geograf i kartograf, a także Józef Kostrzewski, twórca polskiej szkoły archeologii eksperymentalnej, który prowadził od 1934 r. interdyscyplinarne badania i wykopaliska w Biskupinie.

Mimo niewystarczających nakładów finansowych odnotowano wielkie osiągnięcia także w medycynie. Ludwik Hirsfeld, wybitny mikrobiolog zajmujący się badaniem krwi, wprowadził oznaczenia poszczególnych grup: A, B, AB, O. W dziedzinie techniki sukcesami szczyliło się grono znakomitych inżynierów – na czele ze Stefanem Bryłą (konstruktorem m.in. budynku Prudentialu i pierwszego na świecie mostu spawanego) oraz konstruktorów lotniczych, np. twórców serii kilkunastu udanych modeli samolotów sportowych RWD czy najnowocześniejszego w Europie bombowca PZL-37 „Łoś”.

Wybitne postaci nauki dwudziestolecia międzywojennego to również twórca wciąż powszechnie stosowanej metody otrzymywania monokryształów krzemu Jan Czochralski i wynalazca peryskopu czołowego – Rudolf Gundlach.

Słownik

analfabetyzm

gr. *analphabetos* – nieznający liter, brak umiejętności pisania oraz czytania

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia

organ administracji rządowej w II Rzeczypospolitej, powołany 1 lutego 1918 roku do nadzoru nad nauką i edukacją oraz do zarządu szkolnictwem w Polsce na wszystkich stopniach

szkoła powszechna

łac. *schola*, nazwa szkoły najniższego szczebla w II RP

Słowa kluczowe

II Rzeczypospolita, okres międzywojenny, dwudziestolecie, oświata, szkolnictwo, nauka, uniwersytet

Bibliografia

W. Witwicki, *Psychologia*, t. 1, PWN, Warszawa 1962.

T. Kotarbiński, *Medytacje o życiu godziwym*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1966.

A. Bajerski, *Szkolnictwo wyższe międzywojennej Polski. Ujęcie geograficzne*, Uniwersytet im. Adam Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2016.

K. Popiński, *System szkolnictwa wyższego w II Rzeczypospolitej i jego wpływ na funkcjonowanie uczelni polskich po 1945*, „Społeczeństwo i Ekonomia” 1 (9), 2018.

Schemat

Polecenie 1

Zapoznaj się ze schematem i wykonaj kolejne polecenia.

Nauki humanistyczne:

- filozofia
①
- psychologia
②
- sociologia
③
- antropologia
kulturowa
④
- filologia
⑤
- historiografia
⑥
- archeologia
⑦

Nauki ścisłe i przyrodnicze:

- matematyka
⑧
- nauki przyrodnicze
⑨

Sala wykładowa Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie podczas wykładu prof. Karola Kleckiego, marzec 1928 roku.

Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 1-N-3026, dostępny w internecie: szukajwarchiwach.gov.pl, domena publiczna.

Polecenie 2

Oceń, które dziedziny nauk: humanistyczne, ścisłe czy przyrodnicze – rozwijały się lepiej w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Wyjaśnij dlaczego i podaj dwa powody. Weź pod uwagę, jak wyglądało tradycyjne kształcenie średnie i wyższe oraz koszty prowadzenia badań z zakresu nauk humanistycznych, ścisłych i przyrodniczych.

Polecenie 3

Wybierz jedno z osiągnięć naukowych okresu dwudziestolecia międzywojennego i napisz o nim krótki artykuł prasowy do gazety. Zwróć uwagę na znaczenie i przełomowość opisywanego przez ciebie osiągnięcia. Pamiętaj, by twój język przypominał język dziennikarski i przyciągnął uwagę czytelnika.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zapoznaj się z poniższymi stwierdzeniami stanowiącymi fragmenty z dzieł polskich naukowców okresu dwudziestolecia międzywojennego. Określ, jaką dziedzinę nauk reprezentowali ich autorzy.

Tekst 1

((Trudno jest człowiekowi przytomnemu przeżywać dwa sprzeczne przekonania równocześnie i świadomie. [...] Człowiek w stanie pełnego czuwania, kiedy przytomnie i jasno myśli, unika, ile może, sądów sprzecznych, a z dwóch sądów przedstawionych sprzecznych jeden uważa wtedy za fałszywy, choć nie zawsze wie, który właśnie jest w danym wypadku fałszywy.

Cytat za: W. Witwicki, *Psychologia*, t. 1, Warszawa 1962, str. 380-381.

Tekst 2

((Że prawo, męstwo dobre serce godne są szacunku a oszukaństwo, głoszenie kłamstw ze strachu, znęcanie się nad słabszym - godne pogardy, to jest równie oczywiste, jak to, że cukier jest słodki, a sól słona. I nie potrzeba żadnych uzasadnień pozaludzkich.

Cytat za: T. Kotarbiński, *Medytacje o życiu godziwym*, Warszawa 1986, s. 98.

Tvoja odpowiedź

Zapoznaj się ze zdjęciami przedstawiającymi trzech naukowców z okresu dwudziestolecia międzywojennego, którzy mieli znaczący wpływ na rozwój nauki, a następnie dopasuj do nich właściwy podpis.

Kazimierz Michałowski, polski archeolog, twórca polskiej szkoły archeologii śródziemnomorskiej. Przed wybuchem II wojny światowej dokonał przełomowych odkryć w Edfu, później pracował jeszcze na Krymie, w Palmyrze oraz w Egipcie.

Rudolf Weigl, polski lekarz zajmujący się badaniami nad szczepionkami. Podczas II wojny światowej w prymitywnych warunkach zajął się produkcją wynalezionej przez siebie szczepionki przeciwko durowi brzuszemu, czyli tyfusowi, która uratowała życie wielu ludziom.

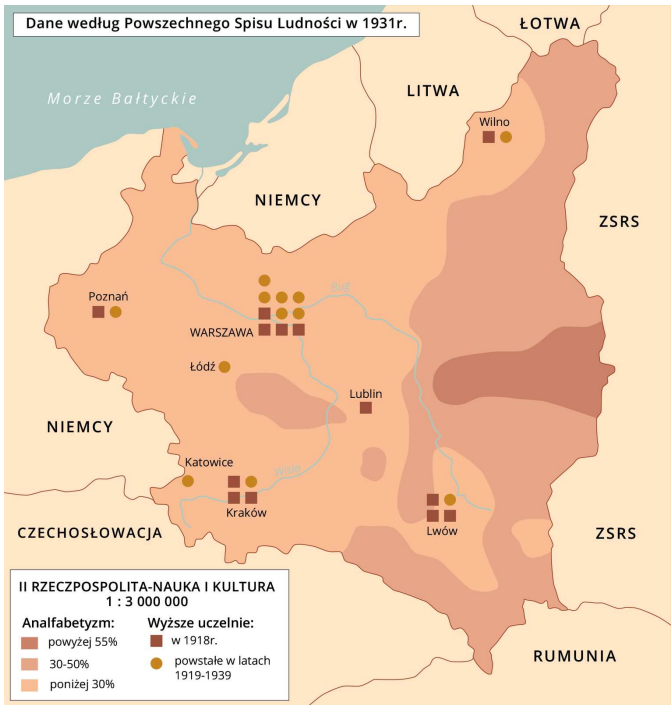
Bronisław Malinowski, polski antropolog, podróżnik i socjolog. Uważa się go za twórcę nowej metody pracy terenowej, polegającej na tzw. „obserwacji uczestniczącej”. Postulował on, by badacz obcej kultury wyrwał się z kontekstu własnej, odrzucając przy tym uprzedzenia i oczekiwania.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Ćwiczenie 3

Przeanalizuj mapę i rozstrzygnij, które ze stwierdzeń podanych poniżej jest prawdziwe, a które fałszywe.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Najwięcej szkół wyższych powstało na terenie dawnego Królestwa Polskiego.	☐	☐
Wszystkie polskie szkoły wyższe to były uczelnie utworzone po odzyskaniu niepodległości.	☐	☐
W największych ośrodkach akademickich (Warszawa, Kraków, Lwów) funkcjonowało nawet po kilka uniwersytetów.	☐	☐
W II RP kształcenie wyższe miało charakter elitarny.	☐	☐
Funkcjonowanie szkół wyższych nie miało wpływu na stopień analfabetyzmu wśród społeczeństwa.	☐	☐
Najwięcej ośrodków akademickich powstało na obszarze znajdującym się przed I wojną światową w ramach państwa habsburskiego.	☐	☐

Ćwiczenie 4

Przeanalizuj poniższe opisy, a następnie przeciągnij je we właściwe miejsce w tabeli.

Opis	Uniwersytet
Jest to najstarsza polska uczelnia wyższa. W I połowie XIX wieku odgrywała ważną rolę polityczną, ale pod względem poziomu kształcenia i liczby studentów dała się wyprzedzić innym ośrodkom akademickim znajdującym się na ziemiach polskich. W późniejszych latach sytuacja poprawiła się i uczelnia ta stała się miejscem dynamicznego rozwoju badań humanistycznych i przyrodniczych. W okresie dwudziestolecia międzywojennego był to najważniejszy polski uniwersytet.	
Jest to trzeci najstarszy uniwersytet w Polsce. Został założony 27 lipca 1918 roku dzięki staraniom rektora Akademii Duchownej w Petersburgu, ks. Idziego Radziszewskiego. Początkowo uczelnia ta miała charakter prywatny. Nauka zaś przebiegała na kilku wydziałach: Teologicznym, Prawa Kanonicznego, Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych oraz Nauk Humanistycznych.	
Uniwersytet ten powstał z kolegium jezuickiego i został założony przez króla Jana Kazimierza w 1661 roku. W okresie zaborów stał się miejscem kształcenia przedstawicieli trzech nacji: polskiej, ukraińskiej i niemieckiej. Kilukrotnie zmieniał też nazwę, w zależności od tego, kto sprawował władzę w państwie: nosił miano Uniwersytetu Józefińskiego, potem Franciszkańskiego. W okresie dwudziestolecia międzywojennego zastąpił jako ważny ośrodek nauczania filozofii, matematyki, antropologii, geografii. Tu pracowali uczeni dokonujący ważnych odkryć naukowych i publikujący prace na światowym poziomie.	

Lwów – Uniwersytet Lwowski

Kraków – Uniwersytet Jagielloński

Lublin – Katolicki Uniwersytet Lubelski

Szkolnictwo wyższe, podobnie jak szkoły na poziomie podstawowym i średnim, zostało na początku lat 30. objęte reformą. Jej autorem był minister wyznań i oświecenia publicznego Janusz Jędrzejewicz. Zapoznaj się z fragmentem ustawy wprowadzającej zmiany w szkolnictwie wyższym, a następnie wyjaśnij, powołując się na konkretne przykłady zawarte w ustawie, dlaczego została ona odebrana przez środowisko akademickie w sposób zdecydowanie negatywny.

“ **Ustawa z dnia 15 marca 1933 r., o szkołach akademickich**

Art. 1. (1) Szkoły akademickie zorganizowane są na zasadzie wolności nauki i nauczania. Zadaniem ich jest prowadzenie badawczej i twórczej pracy naukowej lub artystycznej, wdrażanie do samodzielnych badań naukowych lub twórczości artystycznej, kształcenie i wychowywanie słuchaczy na świadomych swych obowiązków obywateli Rzeczypospolitej, oraz przygotowanie ich do wykonywania zawodów, wymagających naukowego opanowania danej gałęzi wiedzy i samodzielnego sądu o wchodzących w ich zakres zagadnieniach teoretycznych i praktycznych.

(2) Założenie i zwinięcie szkoły akademickiej oraz nadanie istniejącej już szkole praw szkół akademickich wymaga aktu ustawodawczego.

(3) Szkoły akademickie noszą nazwy: uniwersytetów, wszechnic, politechnik, akademij, szkół głównych; nazw tych nie wolno używać szkołom nieakademickim.

(4) Szkoły akademickie posiadają osobowość prawną.

(5) Szkoły akademickie posiadają wyłączne prawo nadawania akademickich stopni naukowych.

(...)

Art. 4. (1) Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego jest władzą naczelną szkół akademickich i sprawuje nad nimi zwierzchni

nadzór,

(2) Celem omawiania spraw, dotyczących ogółu szkół akademickich, Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zwołuje w miarę potrzeby, nie rzadziej jednak niż raz na trzy lata, zjazd rektorów wszystkich szkół akademickich. Zjazdowi przewodniczy Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego lub jego delegat, Uchwały zjazdu mają charakter opinii.

Art 5. (...) (4) Zebranie profesorów rozważa zagadnienia nauczania i wychowania, oraz wypowiada na żądanie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego lub rektora opinie w sprawach, dotyczących szkoły lub nauki.

(...)

Art 30. (1) Habilitację przeprowadza rada wydziałowa. Warunkiem dopuszczenia do habilitacji jest posiadanie stopnia doktora. Od obowiązku wykazania się stopniem doktorskim mogą być zwolnieni przez radę wydziałową artyści, wybitni fachowcy, a wyjątkowo także wybitni badacze naukowci.

(...)

(11) Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego może na wniosek rady wydziałowej cofnąć docentowi prawo wykładania.

(...)

Art. 41. (1) Akademickie stopnie naukowe są dwa: niższy i wyższy. Statut szkół (wydziałów) artystycznych może nadawanie stopni naukowych ograniczyć do stopnia niższego. Stopniem wyższym we wszystkich szkołach akademickich jest stopień doktora, który można otrzymać po uzyskaniu stopnia niższego, przedstawieniu pracy naukowej i złożeniu egzaminów doktorskich. Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego może dla obywateli państw

obcych ustalić odmienne zasady uzyskiwania wyższego stopnia naukowego.

(...)

Art 42. (...) (2) Całkowite lub częściowe zawieszenie wykładów, ćwiczeń lub czynności zakładów zarządza rektor, wnosząc niezwłocznie sprawę pod obrady senatu. W razie uchwalenia przez senat cofnięcia zawieszenia, rektor może bądź zarządzić wznowienie zawieszonych czynności, bądź też sprawę przedstawić Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do rozstrzygnięcia.

(3) Zawieszenia tego dokonać może również Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, do którego należy wówczas także decyzja o wznowieniu zawieszonych czynności.

(4) Jeżeli inne środki zawiodą, Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego może zarządzić czasowo zamknięcie szkoły w całości lub w częściach. Decyzja taka może być połączona z zarządzeniem nowych wpisów po otwarciu przez Ministra szkoły, względnie jej części.

Źródło: *Ustawa z dnia 15 marca 1933 r., o szkołach akademickich*, dostępny w internecie: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19330290247/O/D19330247.pdf>.

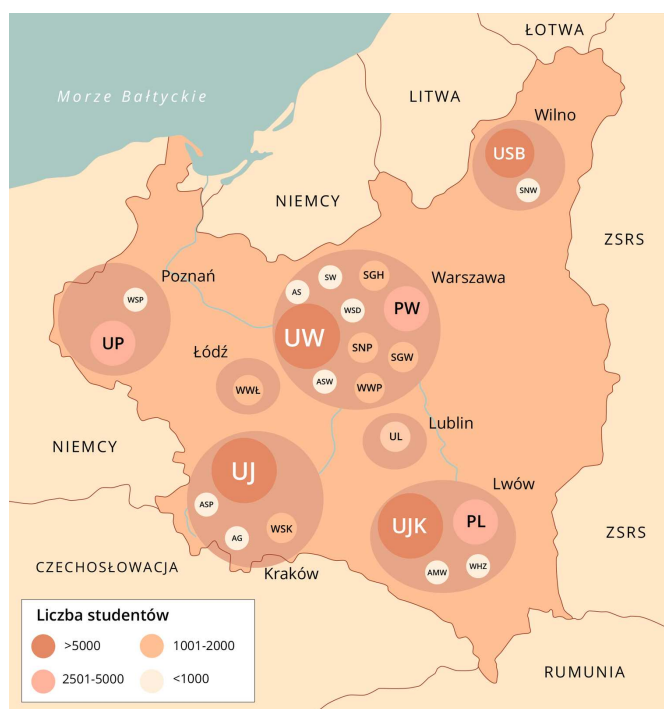
Tvoja odpowiedź

Ćwiczenie 6

Przeanalizuj wykres i diagram, a następnie spośród podanych poniżej stwierdzeń wybierz te, które na podstawie danych zawartych w źródłach można uznać za prawdziwe.

Źródło: A. Bajerski, *Szkolnictwo wyższe międzywojennej Polski. Ujęcie geograficzne*, Uniwersytet im. Adam Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2016, s.76.

Rozmieszczenie uczelni wyższych w roku akademickim 1937/38.

Źródło: Contentplus.pl na podstawie: A. Bajerski, *Szkolnictwo wyższe międzywojennej Polski*, Poznań, 2016 r., str. 73, licencja: CC BY-SA 3.0.

- ☐ Studenci decydując się na naukę na wyższym poziomie chętniej wybierali uczelnie o profilu humanistycznym.
- ☐ Największy wzrost zanotowały uczelnie znajdujące się na obszarze dawnego zaboru niemieckiego.
- ☐ Najwięcej studentów wybierało kierunki uniwersyteckie.
- ☐ Największy spadek znaczenia w okresie dwudziestolecia międzywojennego stał się udziałem uczelni lwowskich i krakowskich.
- ☐ Na terenie II Rzeczypospolitej w okresie dwudziestolecia międzywojennego zdecydowanie przeważały uczelnie o charakterze technicznym.

Liczba studentów podejmujących naukę na szczeblu wyższym zależała od tego, ile uczelni znajdowało się w danym mieście.

Stefan Banach należał do grupy najwybitniejszych matematyków swoich czasów. Został on upamiętniony na różne sposoby. Poniżej znajduje się kilka miejsc związanych z osobą uczonego. Zapoznaj się z biografią Banacha zamieszczoną na https://pl.wikipedia.org/wiki/Stefan_Banach, a następnie na tej podstawie napisz krótkie inskrypcje, które mogłyby potencjalnie zostać zamieszczone przy wskazanych pomnikach lub budynkach. Podpisy te nie muszą mieć formy równoważnikowej.

Pomnik Stefana Banacha przy dawnym budynku Instytutu Matematyki w Krakowie.

Źródło: Paweł Swięgoda, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 3.0.

Grób Riedlów, w którym został pochowany Stefan Banach na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie.

Źródło: M3thinx, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Odślonięty w 2016 roku na krakowskich Plantach pomnik Stefana Banacha i Otto Nikodyma.

Źródło: Uuuxxyyyzzz, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Kawiarnia szkocka, dziś już nieistniejąca, znajdowała się przy starym gmachu uniwersytetu we Lwowie.

Źródło: Stanisław Kosiedowski, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Tvoja odpowiedź

Zapoznaj się z poniższym tekstem i wykonaj polecenia.

((K. Popiński

System szkolnictwa wyższego w II Rzeczypospolitej i jego wpływ na funkcjonowanie uczelni polskich po 1945

Ministerstwo poprzez ustawy określało programy studiów i liczbę obowiązkowych egzaminów. Wykłady nie były prowadzone według jednolitych programów szczegółowych. Studenci przygotowywali się do egzaminów na podstawie lektury, gdyż tematyka zaliczanych wykładów i seminariów nie musiała się pokrywać z zakresem wymagań egzaminacyjnych. Bardziej uporządkowane były studia na takich kierunkach, jak prawo czy medycyna, gdzie student mógł przejść na wyższy rok tylko po zdaniu obowiązkowych egzaminów na roku niższym. Na wielu innych wydziałach studenci wszystkich lat słuchali samych wykładów, a do seminariów byli dopuszczani na podstawie decyzji profesora. Student, aby zaliczyć rok czy semestr, musiał uzyskać w indeksie potwierdzenie uczestnictwa w pewnej liczbie zajęć, jednak bez obowiązku uczestnictwa w tych zajęciach. Obecność nie była sprawdzana, ponieważ wychodzono z założenia, iż na uniwersytet przychodzą studiować osoby dojrzałe i rozumiejące konsekwencje swoich poczynań.

Źródło: K. Popiński, *System szkolnictwa wyższego w II Rzeczypospolitej i jego wpływ na funkcjonowanie uczelni polskich po 1945*, dostępny w internecie:

https://dbc.wroc.pl/Content/72305/Popinski_System_szkolnictwa_wyzszego.pdf.

Wskaż różnice w organizacji kształcenia wyższego w okresie dwudziestolecia międzywojennego i współcześnie.

Wyjaśnij, dlaczego ukształtowany po odzyskaniu niepodległości model organizacji kształcenia nie był kontynuowany po 1945 roku.

Który z tych modeli uważasz za bardziej efektywny i dlaczego?

Dla nauczyciela

Autor: Stanisław Mrozowicz

Przedmiot: Historia

Temat: Rozwój szkolnictwa wyższego i nauki - osiągnięcia

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

XLIV. Kultura i nauka w okresie II Rzeczypospolitej. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

2) ocenia dorobek II Rzeczypospolitej w dziedzinie kultury, nauki i sportu na tle europejskim;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- charakteryzuje system szkolnictwa w II Rzeczypospolitej.
- omawia nauczanie na uczelniach wyższych.
- porównuje szkolnictwo panujące w Polsce w okresie międzywojennym ze współczesnym.
- przedstawia najważniejsze polskie osiągnięcia naukowe w okresie międzywojennym.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Rozwój szkolnictwa wyższego i nauki – osiągnięcia”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i wykonywać polecenia.
2. Chętni/wybrani uczniowie przygotowują prezentację na podstawie informacji zawartych w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wstępna:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy zawartość sekcji „Wprowadzenie”, przedstawia temat oraz cele zajęć, omawia planowany przebieg lekcji.
2. Raport z przygotowań. Nauczyciel, przy użyciu dostępnego w panelu użytkownika raportu, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji: sprawdza, którzy uczestnicy zajęć zapoznali się z udostępnionym e-materiałem. Uczniowie próbują intuicyjnie zadać pytania, na które odpowiedzą w trakcie lekcji.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel przypomina o prezentacjach przygotowanych przez uczniów przed lekcją. Poleca wybranej osobie (lub ochotnikowi) zaprezentowanie swojej pracy przed resztą klasy. Po prezentacji uczniowie krótko dyskutują o prezentacji, dodają informacje, które ich zdaniem warto uwzględnić. Prowadzący może korygować odpowiedzi i uzupełniać informacje.
2. Praca z multimedium („Schemat”). Nauczyciel poleca wybranemu uczniowi, aby przeczytał polecenie nr 2: „Oceń, które dziedziny nauk – humanistyczne czy ścisłe i przyrodnicze – rozwijały się lepiej w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Wyjaśnij dlaczego i podaj dwa powody. Weź pod uwagę, jak wyglądało tradycyjne kształcenie średnie i wyższe oraz koszty prowadzenia badań z zakresu nauk humanistycznych, ścisłych i przyrodniczych”. Poleca uczniom, aby podzielili się na 4-osobowe grupy i opracowali w nich odpowiedzi. Po ustalonym wcześniej czasie przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedź.
3. Utrwalanie wiedzy i umiejętności. Uczniowie wykonują indywidualnie następujące ćwiczenia w sekcji „Sprawdź się”: 1 i 2, a następnie porównują swoje odpowiedzi z kolegą lub koleżanką.
4. Kolejne ćwiczenia (3 i 4 – analiza mapy oraz przyporządkowywanie uczelni do opisów) uczniowie wykonują w parach, a następnie wylosowana dwójka uczniowska prezentuje swoje rozwiązania na forum. Pozostałe grupy komentują i uzupełniają informacje.
5. Nauczyciel wyświetla na tablicy treść ćwiczenia 6. Uczniowie tworzą ponownie grupy 4-osobowe, w których analizują dane i na ich podstawie zaznaczają prawidłowe odpowiedzi. Po ustalonym czasie wybrana lub wylosowana grupa omawia swoją

propozycję odpowiedzi, uzasadniając ją. Nauczyciel kontroluje poprawność wykonanego ćwiczenia.

Faza podsumowująca:

1. Na koniec zajęć nauczyciel raz jeszcze wyświetla na tablicy interaktywnej lub przy użyciu rzutnika temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. W kontekście wyświetlonych treści prosi uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach nauczyłem się/nauczyłam się...
2. Nauczyciel omawia przebieg zajęć i pracę uczniów, ocenia przedstawioną prezentację, może również ocenić pracę uczniowskich grup.

Praca domowa:

1. Wykonaj ćwiczenia interaktywne nr 7 i 8. Przygotuj uzasadnienia poprawnych odpowiedzi.
2. (Dla uczniów chętnych) Wykonaj polecenie nr 3 dołączone do schematu.

Materiały pomocnicze:

W. Witwicki, *Psychologia*, t. 1, PWN, Warszawa 1962.

T. Kotarbiński, *Medytacje o życiu godziwym*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1966.

A. Bajerski, *Szkolnictwo wyższe międzywojennej Polski. Ujęcie geograficzne*, Uniwersytet im. Adam Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2016.

K. Popiński, *System szkolnictwa wyższego w II Rzeczypospolitej i jego wpływ na funkcjonowanie uczelni polskich po 1945*, „Społeczeństwo i Ekonomia” 1(9), 2018.

Wskazówki metodyczne:

Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Schemat” do przygotowania się do lekcji powtórkowej dotyczącej polskiej kultury i nauki dwudziestolecia międzywojennego.

Spis ilustracji nieopisanych:

- Ćwiczenie 2 – ilustracja 1: Profesor Kazimierz Michałowski podczas oględzin sarkofagu; domena publiczna, Wikimedia Commons.
- Ćwiczenie 2 – ilustracja 2: Rudolf Weigl – bakteriolog; domena publiczna, Wikimedia Commons.
- Ćwiczenie 2 – ilustracja 3: Bronisław Malinowski z mieszkańcami Wysp Trobrianda; domena publiczna, Wikimedia Commons.